

Dr. Kovács Kázmér
Budapesti Ügyvédi Kamara Elnökhelyettese

A bíróságok összetétele és a periratok közlése a polgári per gyors lefolytatásának biztosítására*

Bevezető

Tisztelt Elnök Urak, Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Tisztelt Konferencia!

Köszönöm a meghívást. Engedjék meg, hogy először az előttem szólók részéről elvéve elhangzott, az ügyvédséget érintő bírálatokra reagáljak, mielőtt felszólalásom érdemi részét elmondanám.

Az ügyvéd elsősorban ügyfele érdekeinek képviselőjére köteles, és nem hibáztatható, ha a rossz perrend vagy az erélytelen pervezetés folytán érdekeltté válik az eljárás elhúzásában. Olyan szélsőséges esetektől eltekintve, amelyek nyilvánvalóan kimerítik valamilyen etikai kritérium határait, nem az ügyvéden kell számon kérni, ha megbízója érdekeinek megfelelően cselekszik. Ha ő nem teszi, akkor ügyfele leváltja, és meg fogja találni azt a másik jogi képviselőt, aki eleget tesz várakozásának. Kétségtelen, hogy nem könnyíti meg a kezdő bírő helyzetét egy rutinos ügyvéd, aki az eljárás során minden eszközt bevet a bírói döntés késleltetése érdekében. Pontosan azért vagyunk itt azonban, hogy olyan eljárási szabályozást lehessen kialakítani, amely ezeket a törekvéseket szűk keretek közé szorítja, szükség esetén megtorolja, és ami olyan eszközt nyújt az eljárásjogot jól ismerő tárgyalásvezető kezébe, amellyel hathatósan tudja az ügyet döntésig juttatni a rosszhiszemű eljárásban a feleket érdektelenné téve.

Az alkalmat megragadva tájékoztatom Önöket arról is, hogy az alternatív döntési lehetőségek keretében a budapesti ügyvédek Budapesten évek óta alkalmazzák az eseti választottbíráskodás törvényben szabályozott intézményét az ügyfelek és valamennyi érintett megaláztatására. Négy budapesti ügyvéd kidolgozott egy eljárási mintaszabályzatot, amit a Budapesti Ügyvédi Kamara Elnöksége jónak fogadott el, és amit az eseti választottbíráskodásban tevékenykedő, eseti választottbíróként eljáró kollégáknak eljárási rendként ajánl. Ez az eljárási mintaszabályzat átvette a Gazdasági Kamara Melletti Állandó Választottbírói Szabályzat, az UNCITRAL és a hatályos magyar Pp. egyes rendelkezéseit, azokat egybe ötvözte és továbbfejlesztette a kitűzött cél: a gyors, olcsó és hatékony döntési mechanizmus elősegítése érdekében. A mintaszabályzat a Budapesti Ügyvédi Kamara titkárságán megtalálható az alávetési mintával együtt, és az eseti választottbírói tárgyalások is megtarthatók az Ügyvédi Kamarában. Alkalmazási körét a magyar választottbírói törvény azzal is bővítette, hogy alávetésre nemcsak a szerződéskötéskor, hanem utóbb, akár szerződéses vagy szerződésen kívüli jogvita esetén lehetőség van. Az eseti választottbíráskodásnak természetesen szervezete, tisztségviselői nincsenek, a választottbírói díjak befizetése a konkrét ügyben eljáró választottbírók részére történik, ajánlott választottbírói névjegyzék sincs, a felek szabadon választhatják a választottbírókat valamennyi magyar ügyvéd közül.

A lefolytatott eljárások számáról a dolog természeténél fogva statisztika nem készül, de ahány esetben érvénytelenítési keresettel fordult a pervezetés fél a rendes bíróságokhoz, ezeket az igényeket a bíróság alaptalanságuk miatt mindig elutasította. A választottbíróként eljáró ügyvédek ugyanis fokozott súlyt fektetnek arra, hogy az eseti választottbíráskodás keretében megalapozott és alapos döntések szülessenek. A jogerős döntéseket végrehajtható okiratnak tekintik a hatóságok és a bankok egyaránt, és úgy tűnik, hogy jó alternatívát kínál a feleknek ez az intézmény a gazdasági kamara melletti állandó választottbíróihoz képest.

*A Temesvárott, a Román-Magyar „Eljárási eszközök a polgári perrendtartás felgyorsítására” című Igazságügyminisztériumi Konferencián 1999. szeptember 24-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

Most pedig rátérnék a hatályos és a tervezett magyarországi perjogi változtatások ismertetésére az előadás címéhez igazodó tárgykörben.

I. A bíróságok összetétele

A polgári eljárásjogot érintő legradikálisabb változtatás az utóbbi években az ítélőtábla ismételt felállítása volt Magyarországon, amely politikai csatározásokat és szakmai vitákat egyaránt kiváltott. Az ítélőtábla a bíróságok hierarchiájában a megyei bíróságok és a Legfelsőbb Bíróság között elhelyezkedő fellebbezési bíróság. Ilyen elnevezéssel már működött bíróság Magyarországon a 2. világháború előtt.

A vita a szakmán belül, de a szélesebb közvélemény előtt is elsősorban arra irányult, hogy vajon az I. fokú bíróságok vagy a Legfelsőbb Bíróság túlterheltségén kell elsődlegesen enyhíteni.

1998-ban országgyűlési választások voltak, de még a választásokat megelőzően az Országgyűlés Alkotmánymódosítást fogadott el, mely beiktatta a bíróságok közé az ítélőtáblát, anélkül azonban, hogy elfogadásra kerültek volna az ítélőtábla működésével kapcsolatos részletszabályok.

A választások után megalakult új kormány előterjesztései nyomán a korábbi ellenzékbeli kormányra került pártok képviselői a Parlamentben kellő előkészítés nélkülinek, ezért elhamarkodottnak minősítették a tervezett 1999-es hatálybaléptetést. A legújabb változat szerint 2002. január 1-én kezdi meg – az eredeti tervektől eltérően nem 5 vagy 3, hanem egyenlőre csak egy ún. Országos Itélőtábla a működést, melynek székhelye Budapest, és melynek illetékessége az ország egész területére kiterjed. Ugyanakkor a most tárgyalás alatt álló módosítás (elsősorban a hatásköri szabályok megváltoztatásával továbbá a bírósági titkár és ügyintéző tevékenysége bővítésével) javítani törekszik az I. fokú bíróságok helyzetén is.

A hatályos magyar eljárásjog azon általános szabálya a tervezet szerint nem változik, hogy az elsőfokon eljáró bíróság főszabályként egy hivatásos bíró (egyesbíró) Pp. 11. §. (1998. december 31-ig főszabályként az I. fokon eljáró bíróság egy hivatásos bíróból, mint elnökből és két népi ülnökből álló háromtagú tanácsban ítélkezett, kivételes volt az egyesbíró, és a törvény tételesen meghatározta, hogy melyek azok az esetek, amikor nem tanácsban jár el a bíróság.

- a) szellemi alkotással kapcsolatos perekben
- b) tulajdonjoggal kapcsolatos perekben
- c) kötelmi jogviszonyból származó perekben
- d) öröklési jogviszonyból származó perekben
- e) tartás iránti perekben
- f) házassági, vagyoni jogi perekben
- g) végrehajtási eljárással kapcsolatos perekben
- h) főszabályként közig. perekben
- i) sajtóhelyreigazítási perekben
- j) külön, a törvényben előírt további esetekben.

Látható, hogy *valójában már 1999. január 1. előtt is* elvileg a kivételes egyesbíráskodás volt a gyakoribb.

Ma már hivatalosan is általános az egyesbíráskodás és csak kivételes, törvényben meghatározott esetekben áll az elsőfokon eljáró bíróság egy hivatásos bíróból és két ülnökből álló háromtagú tanácsból. Nem változik ugyanakkor az a szabály, hogy amennyiben bármely igény miatt – beleértve a viszontkeresetet, sőt a beszámítási kifogást is – a törvény

szerinti ülnökök közrműködése szükséges, akkor az egész ügyet tanácsban bírálja el a bíróság.

Az ülnökbíráskodás tehát

- alapvetően 1999. január 1-től a *munkaügyi perekben* maradt fenn elsődlegesen, és a
- társasbíráskodás szervezeti alapelve a *II. fokú* illetve a felülvizsgálati eljárásban érvényesül.
- Törvény* azonban *indokolt esetben* az eljáró bíróság összetételét az általános szabályoktól eltérően is megállapíthatja. Így például:
 - szabadalmi ügyekben a Fővárosi Bíróság három hivatásos bíróból álló tanácsban jár el, akik közül két tag felsőfokú műszaki szakképesítéssel rendelkezik
 - védjegy ügyek meghatározott körében a Fővárosi Bíróság három hivatásos bíróból álló tanácsban jár el,
 - ezen utóbbi vonatkozik a mintaoltalmi ügyben a Magyar Szabadalmi Hivatal határozata elleni eljárásra is.

A másodfokon eljáró bírósági tanács három hivatásos bíróból, sőt a felülvizsgálati tanács is három hivatásos bíróból áll kivéve, ha a felülvizsgálat a Legfelsőbb Bíróság jogerős határozata ellen irányul, mert akkor öt hivatásos bíróból.

- *Első fokon* változatlanul a helyi bíróság (városi bíróság, kerületi bíróság) és a megyei bíróság (Fővárosi Bíróság) jár el,
- *Másodfokon*

- *a hatályos szabályozás szerint*

- a helyi bírósághoz tartozó ügyekben jelenleg a megyei bíróság
- és a megyei bírósághoz tartozó ügyekben a Legfelsőbb Bíróság jár

el,

- *a törvénytervezet szerint*

- a helyi bírósághoz tartozó ügyekben a megyei bíróság,
- a megyei bírósághoz tartozó ügyekben az ítélőtábla jár el

másodfokon

- *a Legfelsőbb Bíróság dönt közvetlenül*

- az ítélőtáblához tartozó ügyekben olyan végzés esetén, amit a másodfokú eljárásban hoztak és amellyel szemben az elsőfokú eljárás szabályai szerint fellebbezésnek lenne helye (például szakértői díj, pénzbírságot kiszabó, stb,
- továbbá a másodfokú eljárásában hozott, a fellebbezést hivatalból elutasító végzés,
- közös kérelem esetén, ha
 - a megyei bíróság elsőfokú határozata elleni fellebbezésben
 - a felek jogi képviselővel járnak el
 - anyagi jogszabály megsértésére alapozva
 - értéke az 500.000,- Ft-ot meghaladja.

Ezen utóbbi esetben a Legfelsőbb Bíróság speciális szabályok mellett bírálja el a fellebbezést

- új tényre, új bizonyítékra hivatkozni nem lehet,
- az elbírálás tárgyaláson kívül, a felülvizsgálati eljárásra irányadó szabályok alkalmazásával történik,
- a határozat ellen felülvizsgálatnak nincs helye.

Ha egyesbíró jár el a törvény szerint, akkor mindent megtehet, amit a törvény egyébként a tanácselnök, vagy a bíróság hatáskörébe utal, ha bírósági tanács jár el, akkor a tanácselnök

az ítélet kivételével minden határozatot meghozhat és minden intézkedést megtehet tárgyaláson kívül, a tárgyaláson pedig azt, amit a törvény a hatáskörébe utal.

A törvénytervezet beiktatja a bírósági titkár és a bírósági ügyintéző eljárásának szélesebb lehetőségét. A bírósági titkár

- eljárhat, mint megkeresett bíróság (tanúkihallgatás)
- tárgyaláson kívül a tanácselnököt helyettesítheti önálló aláírási joggal, de ideiglenes intézkedésről nem hozhat határozatot.

A bírósági ügyintéző ugyancsak önálló aláírási joggal – *de csak külön jogszabályban meghatározott esetekben* és csak a bíró felügyelete mellett szintén eljárhat.

A megyei bíróság hatáskörébe tartoznak *a hatályos szabályozás* szerint

- azok a vagyoni perek, melyek pertárgyértéke a 10 millió forintot meghaladja – kivéve a házassági vagyoni pereket,
- közigazgatási jogkörben okozott károk megtérítése iránti perek,
- szerzőjogi és iparvédelmi,
- nemzetközi áru fuvarozási és szállítmányozási,
- cégbejegyzés alapjául szolgáló okirat érvénytelenségének megállapítása iránti,
- közigazgatási perek,
- választottbírói ítélet érvénytelenítése iránti perek.

A tervezet szerinti változások

- vagyoni pereknél a limit 10 millióról 5 millióra csökken,
- nem csak a cégbejegyzés alapjául szolgáló okirat érvénytelensége iránti, hanem minden a cég szervei határozatának bírósági felülvizsgálata iránt indított per és a tagsági jogviszonyon alapuló a cég és a cég tagjai közötti perek is,
- a sajtóhelyreigazítási perek,
- az általános szerződési feltételek, és általában a tisztességtelen szerződési feltételek bírósági megtámadása,
- azok a megállapításra irányuló perek, melyeknél, ha a marasztalás kérhető lenne, az meghaladná az 5 millió forintot.

II. A periratok közlése

A. /Tervezett határidők a bíróság eljárására

Az eljárás gyorsítását célzó módosítások szigorú határidőket irnak elő nemcsak a felek, hanem a bíróság számára is.

Előjáróban hangsúlyozni kell, hogy a legnagyobb ellenállást bírósági körökben a tervezet ezen részei váltották ki. A Legfelsőbb Bíróság észrevételében kifejtette: a bíróságok számára a törvénytervezet ne állapítson meg határidőket, mert az teljesen idegen a magyar eljárásjogi szabályozástól és nem található az európai eljárási kódexekben sem.

Az Igazságügyi Minisztérium ezzel szemben azzal érvel, hogy a törvénytervezet szerinti határidő többnyire technikai jellegűek, mint pl. az iratok postázása, ugyanakkor az ügyek

érdemi befejezését jelentősen befolyásolják. A bíróságok elsősorban a szükséges előfeltételek megteremtését igénylik a határidők betarthatóságához. Az előterjesztők szerint külföldön rendelkezésre áll olyan segédzsemyzet, melyre tekintettel a határidőket nem kell jogszabályban előírni, azok enélkül is teljesülnek. Nem vitás, hogy a bíróság a határidőket megkerülheti a tárgyalás ismételt, esetleg alig indokolható elhalasztásával, hiszen természetesen a tárgyalások számát a törvény nem korlátozhatja.

A vitával összefüggésben lehet utalni a magyarországi cégbírósági változásokra, ahol kétségtelen, hogy olyan szigorú határidők kerültek bevezetésre a cégbejegyzésekre, melyek – igaz megfelelő előzetes technikai változtatások után – gyakorlatilag feldolgozhatóvá tették a többéves lemaradást. A polgári peres bíróságoknál azonban – bár a határidők bevezetését a jogi képviselők általában üdvözlrik úgy látjuk, hogy azok túlnyomó része lex imperfekta lesz, azaz olyan jogi előírás, melynek megszegéséhez nem fog szankció társulni. Ennek ellenére várakozással tekintünk a változások elé.

Melyek ezek a tervezett határidők?

1. A bíróság a beadványt legkésőbb a bírósághoz való érkezését követő 30 napon belül megvizsgálja. (Új Pp. 95 § /1/ bek.)
2. A bírósági tárgyalásról a jegyzőkönyvet legkésőbb 8 munkanapon belül el kell készítenie és ha kézbesíteni kell, akkor ezt további 15 napon belül meg kell tennie. (Pp. 118. §/1/ bek.)
3. A bíróság legkésőbb a keresetlevélnek a bírósághoz való érkezését követő 30 napon belül intézkedik a tárgyalási határnap kitűzéséről. Ha hiánypótlás volt, akkor annak teljesítésétől számít a határidő. (Pp. 125. § /1/ bek.)
4. A tárgyalást úgy kell kitűzni, hogy az első tárgyalás a kereset bírósághoz érkezését követő legkésőbb 6 hónapon belül (kivételesen 9 hónapon belül) megtartható legyen, ha a törvény nem ír elő szorosabb határidőt. (Pp. 125 § /3/ bek.)
5. A folytatólagos tárgyalást úgy kell kitűzni, hogy az elhalasztott tárgyalás napját követően legkésőbb 6 hónapon belül megtartható legyen. (Pp. 142. § /2/ bek.)
6. A határozatot annak meghozatalától számított legkésőbb 15 napon belül kell írásba foglalni és az írásba foglalást követő 15 napon belül kézbesíteni kell. (Pp. 219 § /2/ bek.)
7. Ha a fellebbezési határidő valamennyi félle szemben lejárt, vagy valamennyi fél hiánytalanul benyújtotta, az irat felterjesztési határidő 8 nap. (Pp. 238. § /1/bek.)
8. Ha a hiánypótlásra, vagy elutasításra nincs ok, akkor a fellebbezés felterjesztését követő legkésőbb 30 napon belül határnapot kell tűzni a fellebbezés tárgyalására, úgy, hogy a másodfokú bírósághoz érkezést követő 6 hónapon belül a tárgyalás megtartható kell hogy legyen (Pp. 243. § /1-2/ bek.)
9. A másodfokú bíróság az eljárás befejezése után az iratokat legkésőbb 30 napon belül meg kell küldje az elsőfokú bíróságnak, vagy ha a határozat kihirdetését a másodfokú bíróság elhalasztotta, akkor köteles írásba foglalni és nyomban kézbesíteni a feleknek (Pp 254. § /3/ bek.)

B./ Hatályos határidők a periratok közlésére

1. Az elnök a keresetlevelet a kézhezvétel után *nyomban* megvizsgálja formailag:
 - nem kell-e azt a félnek hiánypótlásra visszaadni,
 - nincs-e helye az ügy áttételének,
 - a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának,
 tartalmilag
 - iratbeszerzésnek van-e helye,
 - előzetes bizonyítás,
 - ideiglenes intézkedés

ha egyiknek sincs helye, kitűzi a tárgyalást, (legalább 8 nappal a kereset kézbesítését követő határnapra) és *felhívja az alperest, hogy a keresetre legkésőbb a tárgyaláson nyilatkoznia kell.* (Pp. 124, 125. §)

A tervezett módosítás szerint a bíróság dönthet úgy is, hogy az alperes nem a tárgyaláson, hanem hamarabb köteles érdemi nyilatkozatát megtenni. Erre legalább 15 napja rendelkezésre kell hogy álljon. (Pp. 126. § /4/ bek.)

Változatlan marad az a szabály, ami az eddigiekben alig hatályosult, hogy az alperesnek nemcsak nyilatkozatát kell megtennie fenti határidőben, hanem elő kell adnia a védekezésének alapjául szolgáló tényeket és ezek bizonyítékait, az ügyre vonatkozó okiratait pedig be is kell mutatnia. (Pp. 125. § /4/-126. § /3/ bek.)

A hatályos szabályok szerint (Pp. 126. § (1) bek.) a tárgyalást úgy kell kitűzni, hogy a keresetlevélnek az alperes részére való kézbesítése a tárgyalás napját legalább 8 nappal megelőzze (kivételes esetekben, pl. gyermektartás, váltóper, stb. a határidő 3 nap), de a tárgyalási időközöt az elnök sürgős esetben megrövidítheti, a tervezet ezt úgy módosítja (125. § (2) bekezdés), hogy a keresetlevél kézbesítése legalább 15 nappal kell megelőzze a tárgyalás napját, egyes esetekben ez a határidő 8 vagy 3 nap.

A kézbesítés során már a hatályos jogszabály is szigoritást tartalmaz 1995 óta (Pp. 99. § (2) bek.), miszerint *kézbesítettnek kell tekinteni* a bírósági iratokat

- a kézbesítés második megkísérlésének napját követő
- ötödik munkanapon
- ha a kézbesítés azért volt eredménytelen, mert a címzett az iratot nem vette át, vagy az átvételt megtagadta

Keresetlevél/ kézbesítése esetén

- a vélelem beálltáról a bíróság az alperest értesíti
- egyben tájékoztatja, hogy a bíróságon az irat átvehető
- és hogy a perindítás hatályai beálltak.

* * *

A tervezet szerint a bíróság a keresetlevelet *idézés kibocsátása nélkül* elutasítja, ha megállapítható, hogy a jogi képviselő által benyújtott keresetlevél nem tartalmazza

- = az eljáró bíróságot
- = a feleknek, valamint képviselőiknek a nevét, lakóhelyét és perbeli állását
- = az érvényesíteni kívánt jogot, az annak alapjául szolgáló tények és bizonyítékok előadásával
- = azokat az adatokat, melyekből a hatáskör és illetékesség megállapítható
- = a bíróság döntésére irányuló határozott kereseti kérelmet
- = nincs csatolva a jogi képviselő meghatalmazása
- = nem fizették meg az eljárási illetéket (Pp. 130. § (1) bek. i) pont)

* * *

A hatályos Pp. szerint a bíróság – ha ez a tényállás megállapításához szükséges – a feleket felhívja nyilatkozataik megtételére és lefolytatja a bizonyítási eljárást. *A fél köteles a tényállításait, nyilatkozatait, bizonyítékait – a per állása szerint – a gondos, és az eljárást elősegítő, pervitelnek megfelelő időben előadni, illetve előterjeszteni* (Pp. 141. § (2) bek.)

Ha a felek valamelyike tényállításának, nyilatkozatának előadásával, bizonyítékainak előterjesztésével – a (2) bekezdésben előírt kötelezettsége ellenére – alapos ok nélkül késlekedik

és e kötelezettségének *a bíróság felhívása ellenére sem* tesz eleget

a bíróság a fél előadásának, előterjesztésének bevárása nélkül határoz, kivéve, ha álláspontja szerint a fél előadásának, előterjesztésének bevárása a per befejezését nem késlelteti.

A Pp. hatályban maradó 235. § (1) bekezdése szerint bár lehet a fellebbezésben új tényt is állítani, és új bizonyítékra is hivatkozni (beneficium novorum), valamint olyan bizonyítást kérni, amelyet az I. fokú bíróság mellőzött, mégis kivéve, ha a mellőzés a most hivatkozott Pp. 141. § (6) bekezdésben foglaltakra tekintettel történt.

* * *

A még *hatályos eljárásjog szerint* (3. § (1) bekezdés) a bíróságnak az a *feladata*, hogy a törvény céljának megfelelően az *igazság kiderítésére törekedjék*,

míg a tervezet 2. § (1) bekezdés szerint a bíróságnak az a *feladata*, hogy

- a feleknek a jogviták elbírálásához
 - a perek tisztességes lefolytatásához
 - és ésszerű időn belül történő befejezéséhez
- való jogát érvényesítse.

A még *hatályos* Pp. 1. §-a szerint a *törvény célja*, hogy a bíróságok előtti eljárásban a polgárok személyi és vagyoni jogaival, továbbá az állami és a jogi személyek vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült jogviták eldöntését az *igazság alapján* biztosítsa,

míg a tervezet 1. §-a szerint nem az igazság alapján történő eldöntés szerepel kiemelt helyen, hanem a *pártatlan eldöntés* a később részletezendő alapelvek érvényesítésével. Az igazság principium tehát háttérbe szorul, a pártatlanság és a részletezett alapelvekhez képest.

Ez nem azt jelenti, hogy a jövőben a bíróság mellőzhetné a döntéshozatalkor az igazságosság követelményét, hanem azt, hogy az eddigieknél jobban érvényesül az eljárásban a felek rendelkezési joga, és az igazságos döntés alapvető kritériuma ennek és a pártatlan elbírálás követelményének érvényre juttatásával valósul meg. Az igazság kiderítésére törekvés, mint a bírókkal szembeni követelmény túlhangsúlyozása ugyanis a gyakorlat példái szerint elbizonytalanította az önmagukban kellően nem biztos, egyes I. fokú bírósági bírókat, és egyes esetekben ürügyet szolgáltatott az erélytelen és lassú pervezetésre.